

درباره لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور

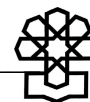
۲۶. شرکتهای دولتی فعال در حوزه

ارتباطات و فناوری اطلاعات

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده	۱
مقدمه	۲
۱. بررسی کلی بودجه شرکت‌های دولتی فعال در حوزه ارتباطات و فناوری اطلاعات	۳
۲. بررسی درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های دولتی فناوری ارتباطات و اطلاعات	۵
۳. تحقق اهداف کمی فناوری‌های نوین در پرتو قوانین برنامه‌های سوم و چهارم توسعه و سند توسعه بخشی فناوری اطلاعات و ارتباطات	۱۲
نتیجه‌گیری	۱۴

درباره لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور ۲۶. شرکت‌های دولتی فعال در حوزه ارتباطات و فناوری اطلاعات

چکیده

مهم‌ترین نکات قابل تأمل درباره لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ درخصوص شرکت‌های دولتی فعال در فناوری اطلاعات و ارتباطات عبارت‌اند از:

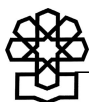
۱. بسیاری از سیستم‌های محاسباتی مالی در کشور رایانه‌ای شده‌اند و حتی در بسیاری موارد پردازش برخط صورت می‌گیرد. لایحه بودجه امسال به‌خصوص در بخش پیوست شرکت‌های دولتی شاهد غلط‌های محاسباتی فراوانی است و این درحالی است که لایحه بودجه مهم‌ترین سند مالی دولت است که باید به تصویب مجلس برسد و با انتشار شفاف آن بخشی از نظارت مردم بر کارگزاران حکومتی فراهم آید، ولی وجود غلط‌های بسیار در اسناد بودجه با وجود امکان کنترل‌های فراوان ارزش و شفافیت اطلاعات مالی دولت را مخدوش می‌سازد.

۲. شرکت‌های مخابرات استانی که در سال گذشته اغلب آنها زیان‌ده محاسبه شده بودند با تغییراتی که در شیوه محاسبه روابط بین اپراتورها و شرکت زیرساخت به‌وجود آمد، روند سوددهی ادامه داشته، لکن با توجه به افزایش هزینه‌های آنها می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که بهره‌وری آنها به میزان تأکید قانون برنامه چهارم توسعه یعنی حداقل ۲/۵ درصد محقق نشده است.

۳. سود شرکت‌های بزرگی مانند شرکت مادر تخصصی مخابرات ایران رشد نزولی نظیر سال گذشته دارد که باید دید چرا به‌رغم رشد این صنعت در کشورمان چنین وضعیتی را شاهد هستیم؟ البته می‌توان این موضوع را برای پوشش زیان‌ده بودن شرکت‌های مخابرات استانی با تغییر در نحوه محاسبات ارتباطات بین شرکت‌ها تعبیر کرد.

۴. درخصوص شرکت‌های مخابرات استانی نکته جالب توجه این است که بر خلاف شرکت مادر تخصصی مخابرات ایران که مصوبه واگذاری درج شده است مصوبه واگذاری برای آنها در بودجه تصریح نشده است. به‌نظر می‌رسد این عدم تصریح به‌دلیل نحوه واگذاری تلفیقی شرکت‌های مخابراتی باشد.

۵. در لایحه بودجه سال گذشته، سند ضمیمه‌ای با عنوان «مقادیر و هزینه‌های تولید در

شرکت‌های دولتی به تفکیک محصول» آمده بود که معیارها و شاخص‌ها را برای بررسی و نظارت بر بودجه‌ریزی عملیاتی شرکت‌ها ارائه داده بود که امسال دیگر ارائه نشده است. هرچند اشتباهات بسیاری در آن وجود داشت که شایسته بود به جای حذف آنها در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ نسبت به اصلاح و رفع اشتباهات اقدام می‌شد.

مقدمه

لوايح بودجه به مقتضای زمان و شرایط ویژه خود اهمیت و حساسیت ویژه‌ای دارند. درخصوص لایحه بودجه سال ۱۳۸۸، سه موضوع حائز اهمیت قابل ذکر است:

۱. قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی که پیرو ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی از سوی مقام معظم رهبری در ۲۵ خردادماه ۱۳۸۷ به تصویب نهایی رسید، یک قانون بالادستی به‌شمار می‌آید که سایر قوانین باید از آن پیروی کنند. قانون بودجه، به‌عنوان یک سند مالی عملیاتی سالیانه نقش انکارناپذیری در تحقق اهداف این سند بالادستی و نیز قانون برنامه دارد و از آنجا که لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ نخستین سند بودجه‌ای متأثر از آن به‌شمار می‌آید، باید دید تا چه حد پایبندی به آن حفظ شده و در جهت تحقق اهداف آن گام برمی‌دارد. به‌ویژه آنکه هدف اصلی قانون مذکور کاهش تصدی دولت و سبک‌سازی هزینه‌های آن است.

۲. این لایحه به‌عنوان آخرین بودجه برنامه چهارم سرنوشت امور نیمه‌تمام و باقی‌مانده مصرح در قانون برنامه چهارم توسعه را رقم می‌زند و چنانچه برخی حوزه‌ها هنوز به شاخص‌های برشمرده در این قانون نرسیده‌اند، قاعدتاً باید در این لایحه راجع به آنها تصمیم‌گیری شده باشد.

۳. لایحه بودجه علاوه بر پیروی برنامه‌ای از قوانین برنامه توسعه باید منطبق با بسیاری از قوانین مالی و محاسباتی ناظر بر فعالیت‌های دولت نظیر قانون مقررات مالی دولت، قانون محاسبات عمومی، قانون مالیات‌ها و قانون مدیریت خدمات کشوری باشد، بنابراین با توجه به رویکرد حاکمیت در کاهش تصدی‌ها لایحه بودجه باید گویای این رویکرد باشد و بتواند نشان‌دهنده تغییراتی که بر نحوه اداره شرکت‌های دولتی و اسناد مالی متناظر آنها اثرگذار است باشد. از این حیث لایحه بودجه ۱۳۸۸ گویای بحث کاهش تصدی‌های دولتی به‌خصوص در حوزه مخابرات نیست و شاید بهتر بود اگر این سند مالی دولت نسبت به این سهم شفاف عمل کرده و آثار واگذاری شرکت مخابرات ایران را در بودجه اعمال می‌نمود.

گزارش حاضر به بررسی وضعیت بودجه شرکت‌های دولتی که مرتبط با فناوری اطلاعات و ارتباطات و سایر فناوری‌های نوین در حال فعالیت هستند می‌پردازد. این شرکت‌ها شامل شرکت‌های

مخابرات ایران، مخابرات استانی، ارتباطات سیار، ارتباطات زیرساخت، پست، فناوری اطلاعات، مرکز گسترش فناوری اطلاعات فرودگاه پیام، صایران، صنایع قطعات الکترونیک، ایزایران، مرکز تحقیق و تولید وسایل الکترونیک، کفا، صنایع الکترونیک شیراز، صنایع الکترونیک ایران، نیمه‌های عماد، انیستیتو ایزایران و صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک هستند. بدیهی است در صورت واگذاری بیش از ۵۰ درصد سهام مخابرات ایران این شرکت به همراه شرکت‌های مخابرات استانی و شرکت ارتباطات سیار در لایحه بودجه ارائه نخواهند شد، ولی به‌نظر می‌رسد علی‌رغم تعجیل وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات و نیز هیئت مدیره مخابرات ایران در عرضه سهام این شرکت در بورس کماکان مسائلی نظیر صورت‌حساب‌های مالی این شرکت، ودایع مشترکین، امنیت شبکه ملی مخابرات و رابطه مالی شرکت با دولت سبب شده تا واگذاری کامل انجام نشود، در حالی‌که شیوه‌های بهتری برای آنان این واگذاری قابل انجام بود در انتها باید ذکر کرد هدف از واگذاری و سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی افزایش بهره‌وری است، حال اینکه اعتبارات شرکت‌های مخابراتی ارائه شده در لایحه بودجه ۱۳۸۸ نشان از افزایش هزینه‌ها دارد.

۱. بررسی کلی بودجه شرکت‌های دولتی فعال در حوزه ارتباطات و فناوری اطلاعات

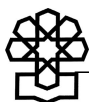
ارقام درآمدی و هزینه‌ای درج شده در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ برای شرکت‌های دولتی فعال در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات، نسبت به سال گذشته تفاوت‌های چشمگیری یافته‌اند. جدول ۱ و نمودار ۱ به‌صورت مقایسه‌ای این تفاوت‌ها را برجسته ساخته‌اند:

جدول ۱. بررسی درآمد و هزینه کلی شرکت‌های دولتی فعال در بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات

و فناوری‌های نوین در سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۸^۱ (ارقام بر حسب میلیارد ریال)

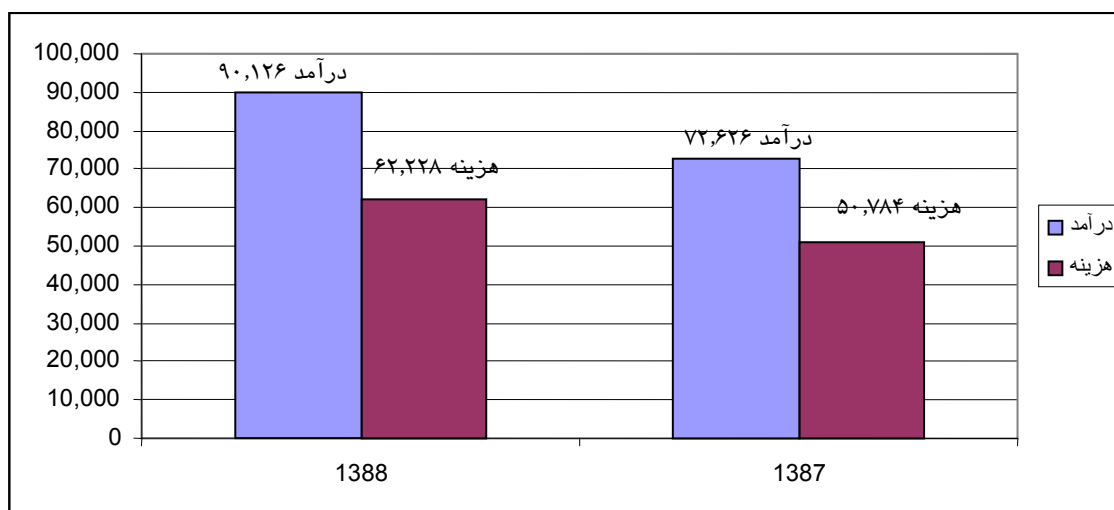
سال	درآمد	هزینه	سود ناخالص	مالیات	۴۰ درصد سود ویژه
شرکت‌های فناوری لایحه بودجه ۱۳۸۸	۹۰,۱۲۶	۷۲,۶۲۶	۱۷,۵۰۰	۴,۱۴۱	۷,۱۷۱
کل شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۸۸	۱,۰۷۷,۸۴۸	۹۵۲,۱۱۰	۱۲۵,۷۳۸	۶۸,۷۳۴	۱۷,۳۲۰
سهم فناوری از کل (درصد)	۸,۳۶	۷,۶۳	۱۳,۹۲	۶,۰۲	
شرکت‌های فناوری قانون بودجه ۱۳۸۷	۶۲,۲۲۸	۵۰,۷۸۴	۱۱,۴۴۴	۲,۸۵۲	۴,۵۶۱
کل شرکت‌های دولتی در سال ۱۳۸۷	۱,۱۶۵,۷۶۰	۹۵۳,۰۶۸	۲۱۲,۶۹۲	۴۸,۲۴۰	۲۷
سهم فناوری از کل (درصد)	۵,۳۴	۵,۳۳	۵,۳۸	۵,۹۱	

۱. در محاسبه این ردیف‌ها، اقلام دوبار منظور شده در لایحه مدنظر قرار گرفته‌اند.

نمودار ۱. مقایسه جمع درآمد و هزینه شرکت‌های دولتی فناوری اطلاعات و ارتباطات

در سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۸۸ (میلیارد ریال)

همان‌طور که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، درآمد حاصل از شرکت‌های مذکور افزایش قابل توجهی یافته است. این افزایش درآمد را باید ناشی از دو محل دانست:

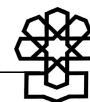
- افزایش چشمگیر درآمد دو شرکت ارتباطات سیار و ارتباطات زیرساخت نسبت به سال گذشته،

- افزایش درآمد شرکت‌های مخابرات استانی.

برای احراز این مسئله شایسته است هزینه‌های این شرکت‌ها مندرج در ستون دوم جدول ۱ مورد توجه قرار گیرد که در مقایسه با سال جاری افزایش نسبتاً زیادی یافته است. البته به دلیل حذف جدول ارقام محصول و خدمات قابل ارائه از سوی این شرکت‌ها نمی‌توان راجع به آن قضاوت دقیقی کرد، اما حداقل در خصوص شرکت‌های مخابرات استانی و مقایسه هزینه آنها با سال جاری، به نظر نمی‌رسد بخشی از درآمد افزوده آنها در سال بعد از محل افزایش بهره‌وری مصرح در قانون برنامه چهارم توسعه تأمین شود. به عبارت دیگر، این شرکت‌ها درصدد کوچک‌سازی خود و کاهش هزینه‌ها برنیامده‌اند.

در خصوص مالیات پرداختی به دولت، یک افزایش تقریباً دوبرابری ملاحظه می‌شود، اما در عین حال سهم سود دولت افت قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد دلیل آن محاسبه سود سهم دولت در بخش این سود ویژه ۴۰ درصدی است.

نکته قابل توجه دیگر افزایش تقریباً ۶ برابری حساب‌های سرمایه‌ای است که نشان می‌دهد با تمسک به خصوصیات سازی شرکت‌های دولتی از قید و بند مواد (۶) و (۷) قانون برنامه چهارم در عدم توسعه، رها شده‌اند و به هیچ وجه درصدد کوچک‌سازی ساختار خویش برنیامده‌اند، بلکه با

شتاب بسیار بیشتری به توسعه کمی و کیفی خود ادامه می‌دهد که به نظر می‌رسد این موضوع در تقابل با قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی است و باید هرچه سریع‌تر خصوصی‌سازی شرکت‌ها به معنای واقعی در جهت واگذاری مالکیت و مدیریت این شرکت‌ها محقق شود. اگرچه در پیوست شرکت‌های دولتی لایحه بودجه ۱۳۸۸ درخصوص واگذاری شرکت‌های مخابراتی به بخش خصوصی و نه به بخش دولتی استانی و شرکت مخابرات ایران و رابطه مالی این شرکت‌ها با دولت به خصوص در زمینه ۴۰ درصد سود ویژه نکته‌ای مشاهده نمی‌شود، ولی با توجه به پذیرش شرکت مخابرات ایران در بورس این شرکت قطعاً با توجه به تعهدات خود به سهام‌داران نمی‌تواند این سود ویژه ۴۰ درصدی دولت را پرداخت نماید و در سال ۱۳۸۸ شاهد کاهش درآمدهای دولت در این بخش خواهیم بود این موضوع در کنار این نکته که شرکت‌های مخابراتی بعد از گروه نفت و پتروشیمی یکی از بزرگ‌ترین بخش‌های اقتصادی دولت هستند شهادی بر آثار قابل توجه واگذاری آنها بر بودجه است.

۲. بررسی درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های دولتی فناوری ارتباطات و اطلاعات

در این قسمت پس از مختصر اشاره‌ای به میزان صحت ارقام درج شده در جداول مربوط به بودجه شرکت‌های دولتی این حوزه، به بررسی تفصیلی آنها پرداخته می‌شود.

الف) بررسی صحت اطلاعات جداول شرکت‌های دولتی

نخستین مسئله‌ای که در رابطه با جداول ارقام بودجه جلب توجه می‌نماید، اشتباهات محاسباتی است که به نظر می‌رسد با توجه به رشد و ارتقا و دسترس‌پذیری آسان و ارزان ابزارهای حسابداری پیشرفته، شایسته نیست اشتباهات بعضاً فاحشی رخ دهد. در همین رابطه، برای مثال به ۳ مورد اشاره می‌شود:

- نحوه محاسبه سود ویژه ۴۰ درصد

طبق روالی که از سال گذشته در لایحه بودجه برقرار شده است، ۴۰ درصد از سود ناخالص شرکت‌ها، یعنی درآمد - هزینه آنها، به عنوان سود ویژه منظور شده است. اما در سه مورد بیش از این میزان محاسبه شده که عبارت‌اند از:

- شرکت مخابرات استان ایلام: ۴۸۰۷۰ هزار ریال،
- شرکت مخابرات استان بوشهر: ۳۰,۰۰۰ هزار ریال
- شرکت صاایران: ۴۰۰ هزار ریال.

- عدم انطباق تخصیص سود ناخالص در ردیف‌های مالیات، سود ویژه و سود سهم دولت، سود

سایر سهام‌داران و سایر موارد

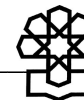
این مشکل در مورد شرکت‌های بیشتری صدق می‌کند و علاوه بر ۳ شرکت فوق با همان مبالغ، شامل شرکت‌های مخابرات استان سیستان و بلوچستان، سمنان، یزد، بوشهر، قم و همچنین شرکت صنایع الکترونیک ایران نیز می‌شود. برای بررسی این اشتباه کافی است هزینه از درآمد شرکت کم شود که حاصل آن سود ناخالص است. این عدد باید با جمع فیلدهای اطلاعاتی مالیات، سود ویژه، سود سهم دولت، سود سایر سهام‌داران و سایر موارد برابر باشد در موارد فوق برابری ندارد.

- نابرابری ردیف منابع با مصارف

طبق جدول ارائه شده در لایحه بودجه، نتیجه تفریق جمع منابع از جمع مصارف در هیچ‌یک از شرکت‌های مشمول این حوزه صفر نشده و همگی ارقام منفی قابل توجهی را نشان می‌دهند که حاصل تفریق آنها رقم هنگفت ۱۶۰,۶۱۶,۶۶۹,۱۸۵- هزار ریال می‌شود. این در حالی است که اگر این ارقام به‌درستی درج شده بودند، حاصل تفریق این دو عدد باید صفر می‌شد و در نتیجه نمی‌توان تصور دولتی از صحت اطلاعات فیلدهای اطلاعاتی منابع و مصارف داشت و به‌نظر می‌رسد این بخش از اطلاعات کاملاً مخدوش است.

ب) بررسی درآمد و هزینه شرکت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات

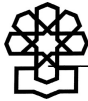
در جدول ۲ ذیل فهرست مقایسه‌ای درآمدها و هزینه‌های این شرکت‌ها و رشد هر یک از آنها در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و در جدول ۳ سود ناخالص حاصل از آنها نشان داده شده است:

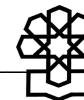
جدول ۲. بررسی درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸

(ارقام به میلیون ریال)

ردیف	شرکت	درآمد ۱۳۸۸	درآمد ۱۳۸۷	درصد رشد درآمد	هزینه ۱۳۸۸	هزینه ۱۳۸۷	درصد رشد هزینه
۱	مرکز گسترش فناوری اطلاعات	۷۵,۴۳۶	۰		۶۹,۲۲۱	۰	
۲	شرکت مادر تخصصی مخابرات ایران	۳,۰۰۱,۹۸۱	۲,۵۴۶,۹۳۶	۱۷/۹	۱,۳۴۱,۰۸۱	۱,۲۲۶,۳۰۷	۹/۴
۳	شرکت سهامی خدمات هوایی پست و مخابرات - پیام	۱۲۰,۴۴۹	۱۱۳,۸۶۷	۵/۸	۱۲۰,۴۴۹	۱۱۳,۸۶۷	۵/۸
۴	شرکت سهامی ارتباطات زیرساخت	۸,۹۰۹,۱۰۶	۵,۶۶۳,۲۶۹	۵۷/۳	۵,۳۹۵,۸۴۰	۴,۷۱۴,۹۲۷	۱۴/۴
۵	شرکت سهامی ارتباطات سیار	۳۲,۷۸۳,۹۱۹	۲۲,۰۰۰,۰۰۰	۴۹/۰	۲۵,۰۲۰,۷۶۸	۱۵,۰۲۹,۴۷۵	۶۶/۵
۶	شرکت سهامی مخابرات استان مرکزی	۶۳۹,۶۸۷	۴۶۶,۴۰۰	۳۷/۲	۵۷۳,۰۰۰	۴۴۲,۶۰۳	۲۹/۵
۷	شرکت سهامی مخابرات استان تهران	۸,۶۸۷,۰۳۴	۶,۴۲۱,۸۰۱	۳۵/۳	۷,۵۴۰,۲۷۵	۵,۳۹۰,۲۶۴	۳۹/۹
۸	شرکت سهامی مخابرات استان گیلان	۱,۲۱۶,۲۷۴	۸۶۰,۶۸۰	۴۱/۳	۱,۰۶۷,۰۳۸	۸۳۴,۹۲۲	۲۷/۸
۹	شرکت سهامی مخابرات استان مازندران	۱,۷۱۱,۶۴۹	۱,۲۱۸,۲۱۶	۴۰/۵	۱,۵۱۸,۹۶۹	۱,۱۵۵,۹۴۳	۳۱/۴
۱۰	شرکت سهامی مخابرات استان آذربایجان شرقی	۱,۷۳۷,۹۹۹	۱,۲۱۳,۵۶۵	۴۳/۲	۱,۴۷۸,۴۹۴	۱,۲۰۸,۰۳۳	۲۲/۴
۱۱	شرکت سهامی مخابرات استان آذربایجان غربی	۱,۰۸۴,۵۱۳	۸۳۳,۳۲۱	۳۰/۱	۹۶۳,۲۱۹	۷۴۹,۷۷۹	۲۸/۵
۱۲	شرکت سهامی مخابرات استان کرمانشاه	۷۹۶,۶۶۵	۵۶۳,۰۹۳	۴۱/۵	۶۵۷,۶۰۳	۵۶۱,۶۴۱	۱۷/۱
۱۳	شرکت سهامی مخابرات استان خوزستان	۱,۸۴۳,۶۳۹	۱,۴۳۸,۳۳۶	۲۸/۲	۱,۷۷۲,۳۵۳	۱,۴۱۹,۳۳۳	۲۴/۹
۱۴	شرکت سهامی مخابرات استان فارس	۲,۳۷۵,۷۸۸	۱,۶۳۹,۵۸۷	۴۴/۹	۱,۸۳۵,۴۶۵	۱,۵۱۶,۷۱۳	۲۱/۰
۱۵	شرکت سهامی مخابرات استان کرمان	۹۷۴,۷۲۲	۷۴۰,۰۹۱	۳۱/۷	۹۴۵,۸۷۵	۷۰۲,۹۸۷	۳۴/۶
۱۶	شرکت سهامی مخابرات استان خراسان رضوی	۳,۰۵۶,۸۵۳	۱,۸۲۹,۴۰۳	۶۷/۱	۲,۴۸۵,۹۹۸	۱,۶۸۲,۰۳۹	۴۷/۸
۱۷	شرکت سهامی مخابرات استان اصفهان	۲,۴۴۸,۲۰۶	۱,۸۵۱,۷۷۷	۳۲/۲	۲,۲۵۶,۵۲۳	۱,۶۹۷,۷۹۹	۳۲/۹
۱۸	شرکت سهامی مخابرات استان هرمزگان	۷۹۹,۷۲۳	۵۶۱,۵۰۶	۴۲/۴	۷۱۶,۳۱۷	۵۲۶,۵۷۲	۳۶/۰
۱۹	شرکت سهامی مخابرات استان سیستان و بلوچستان	۷۰۸,۸۲۸	۵۳۸,۳۰۰	۳۱/۷	۶۶۶,۱۳۲	۴۹۹,۳۶۲	۳۳/۴

ردیف	شرکت	درآمد ۱۳۸۸	درآمد ۱۳۸۷	درصد رشد درآمد	هزینه ۱۳۸۸	هزینه ۱۳۸۷	درصد رشد هزینه
۲۰	شرکت سهامی مخابرات استان کردستان	۵۵۳,۸۲۴	۳۹۶,۰۱۵	۳۹/۸	۴۸۲,۹۳۲	۳۷۴,۹۹۴	۲۸/۸
۲۱	شرکت سهامی مخابرات استان همدان	۶۷۰,۴۵۶	۵۴۰,۰۶۰	۲۴/۱	۶۰۵,۰۶۱	۵۳۷,۳۷۰	۱۲/۶
۲۲	شرکت سهامی مخابرات استان لرستان	۶۰۶,۰۱۳	۴۴۵,۳۶۸	۳۶/۱	۵۵۶,۶۸۱	۴۴۳,۹۳۰	۲۵/۴
۲۳	شرکت سهامی مخابرات استان ایلام	۲۲۴,۰۱۱	۱۷۹,۸۶۶	۲۴/۵	۲۱۰,۶۵۶	۱۷۴,۸۱۶	۲۰/۵
۲۴	شرکت سهامی مخابرات استان زنجان	۳۹۳,۳۶۹	۲۸۰,۹۳۶	۴۰/۰	۳۴۱,۶۱۱	۲۶۵,۳۴۹	۲۸/۷
۲۵	شرکت سهامی مخابرات استان چهارمحال و بختیاری	۳۷۴,۴۲۲	۲۸۲,۶۲۳	۳۲/۵	۳۱۴,۲۲۹	۲۸۱,۷۴۴	۱۱/۵
۲۶	شرکت سهامی مخابرات استان کهگیلویه و بویراحمد	۲۳۹,۹۲۰	۲۰۵,۳۳۴	۱۶/۸	۲۳۲,۱۹۷	۲۰۵,۱۶۲	۱۳/۲
۲۷	شرکت سهامی مخابرات استان سمنان	۴۴۶,۴۳۲	۲۹۱,۲۸۹	۵۳/۳	۳۶۰,۷۷۳	۲۸۸,۹۰۹	۲۴/۹
۲۸	شرکت سهامی مخابرات استان یزد	۵۵۹,۴۸۹	۴۳۱,۸۶۹	۲۹/۶	۵۰۲,۴۱۴	۴۰۷,۸۲۵	۲۳/۲
۲۹	شرکت سهامی مخابرات استان بوشهر	۵۸۴,۱۰۰	۴۱۰,۱۱۴	۴۲/۴	۴۸۹,۴۳۱	۳۵۹,۷۲۸	۳۶/۱
۳۰	شرکت سهامی مخابرات استان اردبیل	۴۷۵,۲۲۰	۳۸۷,۰۱۵	۲۲/۸	۳۷۶,۵۸۳	۳۴۸,۳۵۴	۸/۱
۳۱	شرکت سهامی مخابرات استان قم	۵۷۶,۷۲۵	۴۰۱,۳۹۱	۴۳/۷	۴۴۵,۳۱۷	۳۶۹,۲۶۳	۲۰/۶
۳۲	شرکت سهامی مخابرات استان قزوین	۴۹۷,۶۵۲	۳۸۸,۶۵۷	۲۸/۰	۴۰۰,۰۹۲	۳۱۵,۵۸۶	۲۶/۸
۳۳	شرکت سهامی مخابرات استان گلستان	۵۹۸,۳۰۱	۴۳۲,۰۱۳	۳۸/۵	۴۸۶,۶۲۹	۴۲۸,۹۶۳	۱۳/۴
۳۴	شرکت سهامی مخابرات استان خراسان جنوبی	۲۳۲,۸۸۲	۱۸۰,۶۷۹	۲۸/۹	۲۰۹,۶۲۳	۱۸۰,۶۷۵	۱۶/۰
۳۵	شرکت سهامی مخابرات استان خراسان شمالی	۲۶۷,۷۷۵	۱۸۶,۴۱۴	۴۳/۶	۲۱۲,۱۶۲	۱۸۱,۸۱۸	۱۶/۷
۳۶	شرکت سهامی صنایع الکترونیک ایران	۷۹۷,۳۷۶	۵۶۱,۰۸۴	۴۲/۱	۷۷۳,۶۳۹	۵۵۴,۸۸۸	۳۹/۴
۳۷	شرکت سهامی صنایع قطعات الکترونیک	۷۵۰,۰۰۰	۶۷۰,۰۰۰	۱۱/۹	۷۴۳,۶۱۳	۶۵۶,۲۵۰	۱۳/۳
۳۸	شرکت سهامی ایزایران	۱,۳۷۰,۰۰۰	۱,۱۶۰,۰۰۰	۱۸/۱	۱,۳۶۱,۳۵۰	۱,۱۴۰,۹۸۰	۱۹/۳
۳۹	شرکت سهامی مرکز تحقیق و تولید وسایل الکترونیک	۳۷۸,۷۰۰	۵۵۰,۰۰۰	-۳۱/۱	۳۷۶,۲۷۲	۵۴۸,۱۸۳	-۳۱/۴
۴۰	شرکت کارآفرینی و فناوری ایران- کفا	۲۰,۲۰	۱,۱۰۵	۸۲/۸	۱,۷۳۵	۱,۰۴۶	۶۵/۸

ردیف	شرکت	درآمد ۱۳۸۸	درآمد ۱۳۸۷	درصد رشد درآمد	هزینه ۱۳۸۸	هزینه ۱۳۸۷	درصد رشد هزینه
۴۱	شرکت سهامی صنایع الکترونیک شیراز	۱,۵۵۰,۰۰۰	۱,۲۹۰,۰۰۰	۲۰/۲	۱,۲۶۲,۰۰۰	۱,۵۲۰,۷۸۵	۲۰/۵
۴۲	شرکت سهامی صنایع مخابراتی صابیران	۱,۷۶۰,۰۰۰	۱,۴۵۰,۰۰۰	۲۱/۴	۱,۴۱۶,۴۵۲	۱,۷۲۰,۷۴۳	۲۱/۵
۴۳	شرکت سهامی نیمه‌هادی عماد	۳۳۶,۴۴۰	۲۸۷,۳۰۰	۱۷/۱	۲۸۴,۳۴۵	۳۳۶,۴۳۰	۱۸/۳
۴۴	شرکت سهامی انیستیتو ایزایران	۱۸۰,۰۰۰	۱۵۰,۰۰۰	۲۰/۰	۱۴۷,۰۰۰	۱۷۸,۸۰۰	۲۱/۶
۴۵	شرکت پست جمهوری اسلامی ایران	۲,۸۰۰,۰۰۰	۲,۳۸۵,۰۰۰	۱۷/۴	۲,۵۵۸,۱۸۸	۲,۹۵۹,۵۸۵	۱۵/۷
۴۶	شرکت سهامی فناوری اطلاعات	۲,۰۰۰	۰		۵۶,۲۰۰	۷۵,۷۴۰	۳۴/۸
۴۷	صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک	۳۵,۲۸۹	۰		۰	۱۹,۵۲۵	
جمع کل		۹۰,۲۳۴,۸۸۵	۶۴,۴۴۴,۲۷۹	۴۰/۰	۵۳,۲۶۲,۶۸۵	۷۲,۷۱۹,۲۳۰	۳۶/۵

از مطالعه ارقام درج شده در این جدول که به ترتیب درآمدهای حاصل از این شرکت‌ها در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و درصد رشد آنها و همچنین هزینه آنها طی این دو سال و درصد رشد آنها را نشان می‌دهد، می‌توان نکات مهم ذیل را استخراج کرد:

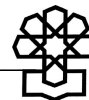
- از میان این شرکت‌ها، فقط شرکت سهامی مرکز تحقیق و تولید وسایل الکترونیک با ۳۱/۱- درصد، با کاهش درآمد نسبت به سال گذشته مواجه شده است.

- در لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ ردیف برای دو مرکز جدیدالتأسیس در نظر گرفته شده که عبارت‌اند از: مرکز گسترش فناوری اطلاعات و صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک (شرکت مادر تخصصی)، البته این شرکت‌ها مصوبه واگذاری دارند.

- نکته آخر به شرکت‌هایی مربوط می‌شود که مصوبه واگذاری دریافت کرده‌اند و در فوق به سه مورد از آنها اشاره شد. به طور کلی، شرکت‌های دارای مصوبه واگذاری عبارت‌اند از:

- شرکت صنایع قطعات الکترونیک،
- شرکت ایزایران،
- مرکز گسترش فناوری اطلاعات،
- شرکت مادر تخصصی مخابرات ایران،
- صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک (شرکت مادر تخصصی)،
- شرکت سهامی صنایع الکترونیک شیراز،
- شرکت سهامی صنایع مخابرات ایران.

بدیهی است تا زمانی که بیش از ۵۰ درصد سهام این شرکت‌ها به بخش غیردولتی واگذار نشده است، باید در بودجه آورده شوند. اما نکته مهم آن است که رشد هزینه آنها کنترل شود. در عین حال، دولت باید در تسریع و تسهیل واگذاری این شرکت‌ها اهتمام ورزد و این توجیه هم قابل قبول نیست که به بهانه عدم واگذاری، امور آن متوقف شود و هزینه‌ای برای پیشبرد آنها در نظر گرفته نشود.

جدول ۳. بررسی سود ناخالص شرکت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸

(ارقام به میلیون ریال)

ردیف	شرکت	سود ناخالص ۱۳۸۷	سود ناخالص ۱۳۸۸	درصد رشد سود ناخالص
۱	مرکز گسترش فناوری اطلاعات	۰	۶,۲۱۵	۰
۲	شرکت مادر تخصصی مخابرات ایران	۱,۳۲۰,۶۲۹	۱,۶۶۰,۹۰۰	۲۵/۸
۳	شرکت سهامی خدمات هوایی پست و مخابرات - پیام	۰	۰	۰
۴	شرکت سهامی ارتباطات زیرساخت	۹۴۸,۳۴۲	۳,۵۱۳,۲۶۶	۲۷۰/۵
۵	شرکت سهامی ارتباطات سیار	۶,۹۷۰,۵۲۵	۷,۷۶۳,۱۵۱	۱۱/۴
۶	شرکت سهامی مخابرات استان مرکزی	۲۳,۷۹۷	۶۶,۶۸۷	۱۸۰/۲
۷	شرکت سهامی مخابرات استان تهران	۱,۰۳۱,۴۳۷	۱,۱۴۶,۷۵۸	۱۱/۲
۸	شرکت سهامی مخابرات استان گیلان	۲۵,۷۵۸	۱۴۹,۲۳۶	۴۷۹/۴
۹	شرکت سهامی مخابرات استان مازندران	۶۲,۲۷۳	۱۹۲,۶۸۰	۲۰۹/۴
۱۰	شرکت سهامی مخابرات استان آذربایجان شرقی	۵,۵۳۳	۲۵۹,۵۰۵	۴۵۹۰/۳
۱۱	شرکت سهامی مخابرات استان آذربایجان غربی	۸۳,۵۴۲	۱۲۱,۲۹۵	۴۵/۲
۱۲	شرکت سهامی مخابرات استان کرمانشاه	۱,۴۵۲	۱۳۹,۰۶۱	۹۴۷۷/۷
۱۳	شرکت سهامی مخابرات استان خوزستان	۱۹,۰۰۲	۷۱,۲۸۶	۲۷۵/۱
۱۴	شرکت سهامی مخابرات استان فارس	۱۲۲,۸۷۴	۵۴۰,۳۲۲	۳۳۹/۷
۱۵	شرکت سهامی مخابرات استان کرمان	۳۷,۱۰۴	۲۸,۸۴۷	-۲۲/۳
۱۶	شرکت سهامی مخابرات استان خراسان رضوی	۱۴۷,۳۶۴	۵۷۰,۸۵۵	۲۸۷/۴
۱۷	شرکت سهامی مخابرات استان اصفهان	۱۵۳,۹۷۸	۱۹۱,۶۸۳	۲۴/۵
۱۸	شرکت سهامی مخابرات استان هرمزگان	۳۴,۹۳۳	۸۳,۴۰۷	۱۳۸/۸
۱۹	شرکت سهامی مخابرات استان سیستان و بلوچستان	۳۸,۹۳۸	۴۲,۶۹۶	۹/۷
۲۰	شرکت سهامی مخابرات استان کردستان	۲۱,۰۲۱	۷۰,۸۹۲	۲۳۷/۲
۲۱	شرکت سهامی مخابرات استان همدان	۲,۶۹۰	۶۵,۳۹۵	۲۳۳۱/۱
۲۲	شرکت سهامی مخابرات استان لرستان	۱,۴۳۸	۴۹,۳۳۲	۳۳۳۰/۴
۲۳	شرکت سهامی مخابرات استان ایلام	۵۰,۵۰	۱۳,۳۵۴	۱۶۴/۵
۲۴	شرکت سهامی مخابرات استان زنجان	۱۵,۵۸۷	۵۱,۷۵۷	۲۳۲/۱
۲۵	شرکت سهامی مخابرات استان چهارمحال و بختیاری	۸۷۹	۶۰,۱۹۳	۶۷۴۶/۸
۲۶	شرکت سهامی مخابرات استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۷۲	۷,۷۲۳	۴۳۸۳/۰
۲۷	شرکت سهامی مخابرات استان سمنان	۲,۳۸۰	۸۵,۶۵۹	۳۴۹۸/۴
۲۸	شرکت سهامی مخابرات استان یزد	۲۴,۰۴۴	۵۷,۰۷۵	۱۳۷/۴
۲۹	شرکت سهامی مخابرات استان بوشهر	۵۰,۳۸۶	۹۴,۶۶۹	۸۷/۹
۳۰	شرکت سهامی مخابرات استان اردبیل	۳۸,۶۶۱	۹۸,۶۳۷	۱۵۵/۱
۳۱	شرکت سهامی مخابرات استان قم	۳۲,۱۲۷	۱۳۱,۴۰۸	۳۰۹/۰
۳۲	شرکت سهامی مخابرات استان قزوین	۷۳,۰۷۱	۹۷,۵۶۰	۳۳/۵
۳۳	شرکت سهامی مخابرات استان گلستان	۳۰,۵۰	۱۱۱,۶۷۱	۳۵۶۱/۷
۳۴	شرکت سهامی مخابرات استان خراسان جنوبی	۴	۲۳,۲۵۹	۵۵۱۱۸۲/۱
۳۵	شرکت سهامی مخابرات استان خراسان شمالی	۴,۵۹۶	۵۵,۶۱۲	۱۱۱۰/۱

ردیف	شرکت	سود ناخالص ۱۳۸۷	سود ناخالص ۱۳۸۸	درصد رشد سود ناخالص
۳۶	شرکت سهامی صنایع الکترونیک ایران	۶,۱۹۶	۲۳,۷۳۷	۲۸۳/۱
۳۷	شرکت سهامی صنایع قطعات الکترونیک	۱۳,۷۵۰	۶,۳۸۷	-۵۳/۵
۳۸	شرکت سهامی ایزایران	۱۹,۰۲۰	۸,۶۵۰	-۵۴/۵
۳۹	شرکت سهامی مرکز تحقیق و تولید وسایل الکترونیک	۱,۸۱۷	۲,۴۲۸	۳۳/۶
۴۰	شرکت کارآفرینی و فناوری ایران - کفا	۵۹	۲۸۵	۲۸۳/۷
۴۱	شرکت سهامی صنایع الکترونیک شیراز	۲۸,۰۰۰	۲۹,۲۱۵	۴/۳
۴۲	شرکت سهامی صنایع مخابراتی صایران	۳۳,۵۴۸	۳۹,۲۵۷	۱۷/۰
۴۳	شرکت سهامی نیمه‌هادی عماد	۲,۹۵۵	۱۰	-۹۹/۷
۴۴	شرکت سهامی انیستیتو ایزایران	۳,۰۰۰	۱,۲۰۰	-۶۰/۰
۴۵	شرکت پست جمهوری اسلامی ایران	-۱۷۳,۱۸۸	-۱۵۹,۵۸۵	-۷/۹
۴۶	شرکت سهامی فناوری اطلاعات	-۵۶,۲۰۰	-۷۳,۷۴۰	۳۱/۲
۴۷	صندوق حمایت از تحقیق و توسعه صنایع الکترونیک	۰	۱۵,۷۶۴	۰
جمع کل		۱۱,۱۸۱,۵۹۳	۱۷,۵۱۵,۶۵۵	۵۶/۶

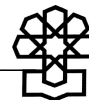
نکته بسیار مهم رشد تقریباً ۵۶ درصدی سود ناخالص حاصل از فعالیت این شرکت‌هاست. بی‌تردید اگر از ظرفیت دانش و فناوری در کشور به‌نحو مطلوبی بهره‌برداری شود، این میزان به مراتب فراتر نیز خواهد رفت و سهم قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص خواهد داد. برای اثبات این موضوع کافی است نسبت سهم درآمدها با هزینه‌های این شرکت‌ها نسبت به کل شرکت‌های دولتی با نسبت سهم سود یا مالیات این شرکت‌ها نسب به کل مقایسه شود که نشان‌دهنده سهم سود بیشتر این شرکت‌هاست، بنابراین نقش این شرکت‌ها در تولید ناخالص ملی مشخص می‌شود.

۳. تحقق اهداف کمی فناوری‌های نوین در پرتو قوانین برنامه‌های سوم و چهارم

توسعه و سند توسعه‌بخشی فناوری اطلاعات و ارتباطات

سند توسعه‌بخشی فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله اسناد مهمی است و برای کمیت‌پذیری اهداف مقرر در قانون برنامه چهارم توسعه و به حکم تکلیف آن تدوین شده است. لذا بررسی اهم مفاد آن می‌تواند برنامه‌های دولت را برای این حوزه منعکس سازد. ارزیابی میزان تحقق هر یک از این شاخص‌ها به سال آینده موکول می‌شود. هرچند در وضعیت کنونی می‌توان از هم‌اکنون نسبت به تحقق کامل این اهداف داوری کرد.

از بررسی مفاد سند توسعه‌بخشی می‌توان دریافت که نگاه جامع علمی و در عین حال

کاربردی به فناوری اطلاعات و ارتباطات وجود داشته است. ابتدا ویژگی‌های مهم آن برشمرده شده است، به‌ویژه با عنایت به مختصات فراملی و بین‌المللی بودن آن، سپس توانمندی‌های ملی در این عرصه مورد توجه قرار گرفته و البته در اینجا تأکید شده که به‌دلیل بها ندادن به بخش غیردولتی، اهداف قانون برنامه سوم توسعه (به‌ویژه ماده (۱۲۴)) پیشرفت قابل توجهی نداشته است. در ادامه، نقش این فناوری در تحقق اهداف قانون برنامه چهارم از جمله رشد اقتصادی سریع، مستمر و پایدار، توسعه مبتنی بر دانایی، تعامل فعال با اقتصاد جهانی، رقابت‌پذیرکردن اقتصاد و کارآمدکردن اداره امور کشور.

امکانات و قابلیت‌ها نیز از دو منظر درونی و بیرونی مورد توجه قرار گرفته‌اند. در همین قالب به محدودیت‌ها و تنگناها هم اشاره شده است.

در پایان نیز با استعانت به سند چشم‌انداز مبنی بر «دستیافتن به جایگاه اول ارتباطات و فناوری اطلاعات در سطح منطقه با تعامل سازنده و مؤثر در ارتباطات بین‌الملل»، آنچه باید نصیب ملت شود برشمرده شده است. در پایان، طی یک برنامه اقدام دولت مکلف شده ۶۸ هدف کمی را تا پایان سال ۱۳۸۸ محقق کند. بعضی از اینها فنی هستند و بعضی دیگر جنبه سیاست‌گذاری دارند. برخی نیز بدون اشاره به میزان، تنها بر افزایش آنها تأکید شده است.

از جمله شاخص‌های مهمی که برای حوزه مخابرات برشمرده شده عبارت‌اند از:

- افزایش ضریب نفوذ تلفن ثابت از ۲۶/۲۶ به حداقل ۵۰ درصد و یا به روز شدن واگذاری تلفن ثابت در شهرها و روستاهای با بیش از ۲۵۰ نفر جمعیت،
 - افزایش ضریب نفوذ تلفن سیار از ۷/۴۹ درصد به ۵۰ درصد و یا به روز شدن واگذاری تلفن همراه در کشور،
 - افزایش سهم بخش غیردولتی از کل مشترکین تلفن ثابت و همراه کشور به‌ترتیب حداقل ۱۰ درصد و ۵۰ درصد،
 - افزایش تنوع سرویس‌های واگذاری فرکانس از ۲ سرویس به حداقل ۱۷ سرویس،
 - افزایش ارتقای سطح بهره‌وری از طیف رادیویی به میزان ۲۵ درصد،
 - دستیابی به ارزش صادرات خدمات فنی و مهندسی در بخش ICT به میزان حداقل ۱۰۰ میلیون یورو سالیانه،
 - توسعه شبکه زیرساخت با ایجاد حلقه‌های ارتباطی اصلی کشور با حداقل 40Gb/s و شبکه‌های ارتباطی؛ فرعی کشور با حداقل 10Gb/s و شبکه‌های استانی با حداقل 2/5Gb/s،
 - ارتقای رتبه ایران در بین کشورهای منطقه و جهان به‌ترتیب از ۸ و ۷۷ به ۳ و ۵۰.
- در رابطه با پست، در سند توسعه بخشی شاخص‌هایی برای تحقق و همچنین ارزیابی اقدامات

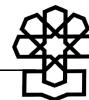

ارائه شده است، از جمله:

- کاهش زمان سیر مرسولات پست عادی از D+3 روز به D+2 روز،
 - افزایش تعداد مرسوله به ازای یک کارمند از میزان ۳۵۲۲۷ مرسوله به میزان حداقل ۴۸۳۷۹ مرسوله،
 - افزایش میزان حمل محمولات هوایی از میزان ۱۷۲۶۵ هزار تن - کیلومتر به میزان حداقل ۳۴۶۰۰ هزار تن - کیلومتر،
 - افزایش میزان جابه‌جایی مرسولات و محمولات توسط HUB پستی (ترانزیت) از میزان ۷۳۶۶ هزار تن - کیلومتر به میزان حداقل ۱۷۱۰۰ هزار تن - کیلومتر.
- هرچند بررسی برخی شاخص‌های فوق با اطلاعات و آمارهای ارائه شده توسط دولت قابل انجام است که در برخی موارد توفیق حاصل شده و در برخی هنوز فاصله بسیاری تا تحقق وجود دارد، اما نکته مهم در تحقق آن بخشی از شاخص‌هاست که مسئولیت تحقق آنها بر دوش بخش خصوصی نهاده شده است و به‌نظر می‌رسد کماکان در حوزه فعالیت شرکت‌های دولتی رقابت چندانی میسر نیست، ولی در مواردی که اجازه فعالیت و رقابت داده شده توفیق نسبی هم حاصل شده است، نظیر ایرانسل که اگرچه با میزان هدف سند توسعه‌بخشی فاصله دارد، ولی گویای توانایی بخش غیردولتی در ارائه خدمات هم سنگ با دولت است.
- بررسی دقیق شاخص‌های فوق منوط به گزارش رسمی دولت از تحقق برنامه چهارم توسعه و سند توسعه‌بخشی است و به‌هنگام ارائه ارزیابی میسر خواهد شد.

نتیجه‌گیری

لایحه بودجه ۱۳۸۸ در دوران گذار شرکت‌های در حال واگذاری بخش ICT و فناوری‌های نوین ارائه شده است. ارزش‌افزوده بخش، یکی بالاترین بخش‌های خدمات و صنایع مختلف است که ناشی از اهمیت و نقش ارتباطات و فناوری‌های نوین در عصر حاضر است که به آن عصر اطلاعات هم می‌گویند. کماکان اطلاعات بودجه به‌خصوص در پیوست شرکت‌های دولتی دارای غلط‌های فراوانی است که تحلیل‌های بودجه‌ای را با مشکل مواجه می‌سازد و در کنار آن عدم ارائه اطلاعات مربوط به واگذاری شرکت‌های دولتی نیز مشهود است، چرا که در زمان تدوین اسناد بودجه ۱۳۸۸ شرکت مخابرات ایران و شرکت‌های تابعه آن وارد بورس شده‌اند و ۵ درصد از سهام آنها برای کشف قیمت واگذار شده درصدی نیز به سهام عدالت تخصیص یافته است، ازاین‌رو اطلاعات این پیوست باید آثار واگذاری را نشان می‌داد که این مهم تحقق نیافته است و به‌نظر می‌رسد بخشی از

درآمدهایی که دولت از فعالیتهای این شرکتها متصور است نظیر مالیات و سود ویژه ۴۰ درصدی یا تحقق نمی‌یابد یا به واسطه اینکه براساس این منابع درآمدی، هزینه‌ای در اعتبارات منظور شده ادامه واگذاری با مانع عدم تمایل دولت روبه‌رو خواهد شد.

در نهایت آنچه باید درخصوص شرکت‌های دولتی این بخش گفته شود اهمیت بحث بهره‌وری است، همچنان‌که برنامه چهارم توسعه نیز به آن پرداخته است. اکنون که از حیث کمیت در سطح قابل قبولی هستیم باید کیفیت و افزایش بهره‌وری در دستور کار دولت قرار گیرد که این امر در گرو واگذاری مدیریت از نهاد دولت به بخش خصوصی واقعی تحقق می‌یابد.

شماره مسلسل: ۹۵۴۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: درباره لایحه بودجه سال ۱۳۸۸ کل کشور ۲۶. شرکت‌های دولتی فعال در حوزه ارتباطات و فناوری اطلاعات

نام دفتر: مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین

تهیه و تدوین‌کنندگان: رضا باقری اصل، مهدی فقیهی، امیرحسین جلالی فراهانی

ناظر علمی: رمضانعلی صادق‌زاده

همکار: عسل دارا

متقاضی: کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آنها: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۷/۱۱/۲۹